

Tveta kyrka

Antikvarisk medverkan vid dränering och byte av dagvattenledningar

Tveta kyrka, Tveta socken, Hultsfreds kommun, Kalmar län, Småland, Mörlunda-Tveta församling, Linköpings stift

Ellen Olsson

Kalmar läns museum

Kyrkoantikvarisk rapport januari 2018

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/ bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Antikvarisk medverkan – vad är det?

Alla kyrkor och kyrkogårdar tillhörande svenska kyrkan byggda före 1940 är skyddade enligt Kulturmiljölagen. Denna lag används också för att skydda vissa andra byggnader, så kallade byggnadsminnen. I Kalmar län handlar det om ca 135 byggnader, bebyggelsemiljöer, parker etc. När en sådan skyddad miljö ska förändras krävs ett särskilt tillståndsbeslut från länsstyrelsen, som får ställa villkor om hur åtgärderna ska utföras. Samma sak gäller när länsstyrelsen fattar beslut om så kallade byggnadsvårdsbidrag till olika kulturhistoriskt värdefulla miljöer eller byggnader runt om i länet.

För att åtgärderna ska genomföras enligt länsstyrelsens beslut, med antikvariskt perspektiv och traditionella metoder och material "som innebär minsta möjliga skada" på byggnaden eller bebyggelsemiljön ska arbetet följas av antikvarisk expertis, den antikvariske medverkande. Denne ska vara fastighetsägaren och hantverkarna behjälplig med goda råd, följa och dokumentera arbetet samt redovisa genomförda åtgärder i en rapport.

Tveta kyrka

Antikvarisk medverkan vid dränering och byte av dagvattenledningar

Tveta kyrka, Tveta socken, Hultsfreds kommun, Kalmar län,
Småland, Mörlunda-Tveta församling, Linköpings stift

Författare	Byggnadsantikvarie Ellen Olsson
Foto	Författaren om inget annat anges
Granskad av	Antikvarie Susann Johannisson
Layout	Britt Söderberg
Diarienummer	Kalmar läns museum: 32-119-16 Länsstyrelsen Kalmar län: 433-7516-15 samt 433-8774-17
Utgivare	Kalmar läns museum
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Aspelands pastorat
Kontaktperson	Marita Rosén
Hantverkare	RSE Entreprenad AB, Älåkragatan 14, 598 40 Vimmerby, Stefan Einarsson (SE).
Renoveringsperiod	September 2017 t o m januari 2018
Fältbesök skedde	2017-09-04 Dokumentation före åtgärd: Ulrika Haraldsson (UH), antikvarie Kalmar läns museum, Jörgen Petersson (JP), kyrkovaktmästare Aspelands pastorat, SE 2018-01-12 Dokumentation efter åtgärd: Ellen Olsson (EO), antikvarie Kalmar läns museum, JP, SE
Slutbesiktning	Utförs av länsstyrelsen i Kalmar län.
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Kort om den aktuella byggnaden

Tveta kyrka är skyddad enligt Kulturmiljölagen 4 kapitlet. Kyrkan med omgivande kyrkogård ingår dessutom i riksintresse nr 70 för kulturmiljövården.

Tveta kyrka är en medeltida kyrka som härstammar från 1200-talet med ett långhus i murad fältsten som slätputsats samt ett spånbeklätt vapenhus och kor. Långhuset är den del som härstammar från medeltiden, medan vapenhuset troligen är från 1600-talet och koret från en större ombyggnad 1726. Sakristian är, likt långhuset, uppförd i sten och putsad. Denna härstammar dock också från ombyggnaden 1726.

Kyrkan omges av en kyrkogård i alla fyra väderstreck och har en nästan rektangulär form. Kyrkogården har ingångar i öster och söder från vilka grusgångar leder till kyrkans ingångar. Stenmurar samt trädkrans omgärdar kyrkogården, och i den sydvästra delen hittar vi klockstapeln.

Kyrkan har troligen haft någon form av takavvattning sedan mitten av 1900-talet. Den aktuella installerades 1993 och består av stuprör som leder ner under mark till dagvattenledningar med en stenkista under mark, söder om kyrkan.

Flygfoto över Tveta kyrka, tagen från norr år 1935. (Foto: KLM)

Tveta kyrka från sydost före åtgärd. Här syns tre av de befintliga stuprören som leder direkt ner till dagvattenledningarna under mark. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Utförda åtgärder

Den antikvariska medverkan har skett i samband med tillståndsgivning för aktuella åtgärder enligt Kulturmiljölagen. Tillstånd utfärdat av Länsstyrelsen i Kalmar.

Ny dagvattenledning

Tillstånd före renovering

Dagvattenledningarna runt Tveta kyrka var igensatta p g a tjära som runnit ner i stuprören i samband med tjärning utav spåntaket. Utfallsledningarna hade också fall åt fel håll och behövde därför justeras. Även den tillhörande stenkistan söder om kyrkan var i behov av översyn.

Vidtagna åtgärder

Den befintliga dagvattenledningen från 1993 grävdes fram och togs bort i sin helhet. De befintliga ledningarna var av PVC och dessa byttes mot nya i PVC runt hela kyrkan.

För att undvika framtida igensättning p.g.a. tjära så krävdes en ny konstruktion där tjäran lättare kunde avlägsnas från dagvattenledningarna. Stuprören, som tidigare ledde ner under mark direkt till dagvattenledningarna, avslutades istället ovan mark och kompletterades med nya utkastare. Då stuprören var av olika kulör och dimension anpassades varje utkastare till respektive stuprör. Vidare kompletterades de nya dagvattenledningarna runt kyrkan med en s.k. rensbrunn och sandfång (galler) som monterades under varje utkastare. Sandfånget kommer fånga upp löv och annat skräp så att detta inte åker ner i dagvattenledningarna. Tjäran från taken kommer samlas i botten på de nya rensbrunnarna. Dessa rensbrunnar kommer i framtiden rengöras en gång om året

Dagvattenledningar Tveta kyrka före åtgärd. Vid vapenhus och långhus leder stuprören ner till dagvattenledningar under mark. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Dagvattenledningar Tveta kyrka före åtgärd. Anslutning från stuprör till dagvattenledning. Som synes är ledningarna igensatta och vattnet rinner inte ner. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Dagvattenledning Tveta kyrka under pågående åtgärd. Här pågår nedläggning av det nya dagvattensystemet. Till höger syns rensbrunnen med tillhörande sandfång, som monterats under en utkastare. (Foto: Jörgen Petersson)

Dagvattenledning Tveta kyrka under pågående åtgärd. Här pågår nedläggning av det nya dagvattensystemet. (Foto: Jörgen Petersson)

Dagvattenledning Tveta kyrka under pågående åtgärd. Här har den nya grävningen för det nya utfallet mot norra kyrkmuren påbörjats. (Foto: Jörgen Petersson)

med hetvattentvätt för att få bort tjäran och hålla dagvattenledningarna öppna.

För att den nya konstruktionen med rensbrunn och tillhörande sandfång skulle smälta in bättre i miljön så gjöts små ”skålar” runt dessa. Skålarna gjöts med större naturstenar för att smälta in mot kyrkan stengrund.

Det gamla utfallet söder om kyrkan, tillsammans med den äldre stenkistan, kopplades bort från dagvattenkonstruktionen då dessa inte längre fungerade. Ett nytt utfall kom istället till på kyrkans norra sida. Det nya utfallet drogs under den norra kyrkomuren för att få den rätta lutningen och åsamka så liten skada som möjligt i miljön. Utfallet drogs vidare ut till en ny stenkista, belägen norr om kyrkan och konstruerades med en inspektionsslucka ett par meter innan stenkistan, strax utanför kyrkomuren. Inspektionssluckan är till för att man ska kunna ha tillsyn över att ledningarna är öppna. För att skapa rätt fall på dagvattenledningarna lades dessa på ett djup på ca 35-40 cm på kyrkans södra sida och föll sedan till ett djup på 70-75 cm på kyrkans norra sida.

Dagvattenledningar Tveta kyrka efter åtgärd. Stuprör vid vapenhus samt långhus som nu istället har utkastare. (Stupröret till höger i bild har en provisorisk utkastare och stupröret till vänster i bild har rätt sorts utkastare i plåt.)

Dagvattenledningar Tveta kyrka efter åtgärd. Stuprör med ny utkastare samt den gjutna ”skålen” i natursten runt rensbrunnen med sandfång.

Tveta kyrka från sydost efter åtgärd. Här syns två av de gamla stuprören, men nu med utkastare längst ner. Utkastarna på denna bild är provisoriska i PVC och kommer bytas mot utkastare i plåt i samma utförande som de befintliga stuprören.

Dagvattenledningar vid Tveta kyrka efter åtgärd. Platsen på kyrkans norrsida där det nya utfallet är nedgrävt samt inspektionssluckan strax utanför den norra kyrkomuren. Vidare norrut är den nya stenkistan nedgrävd.

Tveta kyrka från sydväst före åtgärd. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Dränering

Tillstånd före renovering

Dräneringen kring kyrkan fungerade inte fullt ut och behövde åtgärdas för att förhindra framtida fuktproblem. För att öka tillgängligheten på kyrkogården behövde det ärtsingel som tillkom på 1900-talet och som täckte gångarna bytas ut.

Vidtagna åtgärder

I samband med arbetet med bytet av dagvattenledningarna gjordes en ny dränering runt hela kyrkan. Den gamla dräneringen grävdes bort och dimensionen på den uppgrävda ytan sträckte sig från kyrkans ytterväggar och en meter ut, samt ca 75 cm ner i marken. Den uppgrävda ytan fylldes med först ett lager tvättad makadam, sedan en geotextilduk och till sist tvättad makadam. Dagvattenledningarna lades ner i själva dräneringen, med rätt lutning mot norr.

För att förbättra tillgängligheten på kyrkogården byttes det ärtsingel som låg på gångarna ut mot stenmjöl i dimensionerna 0,4 mm och 0,8 mm.

I samband med grävarbetet upptäcktes äldre ventilationshål i vapenhusets grund, som tidigare varit helt täckta av grus. Dessa grävdes fram. För att undvika att de återigen skulle bli täckta av grus monterades betongplattor runt ventilationshålen, vilka ska hålla gruset borta.

Dränering av Tveta kyrka före åtgärd. Fuktskador på sakristians västra vägg. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Norrsidan av Tveta kyrka före åtgärd. På sakristian till vänster i bild syns fuktproblem längs nedre delen av ytterväggen. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Dränering Tveta kyrka före åtgärd. Närbild på en av fuktskadorna på sakristians västra vägg. (Foto: Ulrika Haraldsson)

Norrsidan av Tveta kyrka efter åtgärd. Ny dränering är gjord i samma utsträckning som tidigare.

Dränering Tveta kyrka under pågående åtgärd. Här har det grävts ut för nu dränering längs kyrkans södra fasad. (Foto: Jörgen Petersson)

Tveta kyrka från sydväst efter åtgärd. Ny dränering är gjord i samma utsträckning som tidigare.

Dränering Tveta kyrka efter åtgärd. Ett av de ventilationshål som satt i vapenhusets grund. Nya betongplattor monterades runt hålen för att hålla gruset borta.

Uppgrävda ytor och andra skadade markytor kommer att återställas till våren så att det ser ut som tidigare på kyrkogården.

Kommentarer

Vid slutbesiktning hade ännu inte alla utkastare monterats på stuprören. Detta berodde på att alla utkastare behövde specialbeställas, då det var olika kulörer och olika dimensioner på stuprören. Alla utkastare var vid slutbesiktningen beställda, men hade inte levererats ännu. Så fort de levereras kommer de att monteras på de stuprör som för tillfället har provisoriska utkastare i PVC.

Runt hela Tveta kyrka återstår återställande av marken med gräs och gångar. Detta har inte kunnat göras p.g.a. rådande årstid och kommer därför åtgärdas först under våren 2018.

Alla utkastare i PVC kommer att bytas mot nya utkastare i plåt så snart de nya har levererats.

Sändlista

Länsstyrelsen i Kalmar län, 391 86 Kalmar, 3 ex

Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm, 2 ex

Mörlunda-Tveta församling, Kyrkans Hus, Vetlandavägen 58, 570 82 Målilla, 1 ex

Kalmar läns museum, topografiska arkivet, 1 ex

RSE Entreprenad AB, Älåkragatan 14, 598 40 Vimmerby, endast digitalt

Linköpings stift, endast e-post: gunnar.nordanskog@svenskakyrkan.se

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

